

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ammatillisista oppilaitoksista annetun lain 17 ja 21 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että ammatillisissa oppilaitoksissa siirryttäisiin tuntikehysjärjestelmään. Ammatillisista oppilaitoksista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä valtuutettaisiin asetuksella säätämään oppilaitosten opetustuntien enimmäismäärästä eli tuntikehyksestä. Samalla opetusryhmien muodostamista koskeva päätösvalta siirrettäisiin ammatillisten oppilaitosten johtokunnille. Aikuis-

nykyisiä opetusryhmien muodostamista koskevia säännöksiä.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että vieras-kielisen koulutustarjonnan lisäämiseksi vieraan kielen käyttömahdollisuuksia ammatillisen oppilaitoksen järjestämässä opetuksessa laajennettaisiin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan elokuun alusta 1990.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
PERUSTELUT	3	4. Esityksen organisatoriset vaikutukset	9
1. Nykyinen tilanne	3	5. Esityksen taloudelliset vaikutukset	9
1.1. Lainsäädäntö	3	6. Tarkemmat säännökset ja määräykset	10
1.1.1. Tuntikehys	3	7. Voimaantulo	11
1.1.2. Opetuskieli	4		
1.2. Käytäntö	4	LAKITEKSTI	12
1.2.1. Tuntikehys	4	Laki ammatillisista oppilaitoksista annetun lain 17	
1.2.2. Opetuskieli	6	ja 21 §:n muuttamisesta	12
2. Ehdotetut muutokset	6		
2.1. Tuntikehys	6	LIITE	13
2.2. Opetuskieli	8	Rinnakkaisteksti	13
3. Asian valmistelu	8	Laki ammatillisista oppilaitoksista annetun lain 17	
3.1. Valmisteluelimet	8	ja 21 §:n muuttamisesta	13
3.2. Kokeilut	9		
3.3. Lausunnonantajat	9		

PERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne

1.1. Lainsäädäntö

1.1.1. Tuntikehys

Ammatillisten oppilaitosten opetustuntien määrää säädelään nykyisin ammatillisista oppilaitoksista annetun lain (487/87) 21 §:n opetusryhmien muodostamista koskevan säännöksen nojalla. Sen mukaan opetusryhmien muodostamisen perusteista säädetään asetuksella ja määrätään tarvittaessa opetusministeriön päätöksellä. Opetusryhmien muodostamisesta on säädetty edellä mainitun lain nojalla oppilaitosmuodoittain annetuissa asetuksissa (491—501/87 ja 147/89). Lisäksi tarkempia määräyksiä on oppilaitosmuodoittain annetuissa opetusministeriön päätöksissä. Opetusryhmiä koskevien säännösten lisäksi opetustuntien määrään vaikuttavat muun muassa ne ammatillisista oppilaitoksista annetun lain säännökset, jotka koskevat oppilaitoksen koulutustehtävää, työaikaa, opetussuunnitelmia, ammatillista erityisopetusta, aikuiskoulutusta ja kokeilutoimintaa.

Ammatillisista oppilaitoksista annetun lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten lisäksi opetustuntien määrään vaikuttavat koulutuksen määrällinen mitoitus, oppilaitosten rahoitusta koskevat säännökset sekä opettajien ja muun henkilökunnan virka-, työ- ja toimiehtosopimukset. Ammatillisen koulutuksen määrällinen sääteily perustuu keskiasteen koulutuksen kehittämisestä annettuun lakiin (474/78). Ammatillisten oppilaitosten rahoituksesta annetussa laissa (494/83) säädetään muun muassa kunnallisten ja yksityisten ammatillisten oppilaitosten opetustunneista aiheutuvista kustannuksista sekä ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden kotikuntien maksuvelvollisuudesta. Opettajien ja oppilaitosten muun henkilökunnan virka-, toimi- ja työehtosopimukset vaikuttavat myös osaltaan opetuksen järjestämiseen ja opetustunneista aiheutuviin kustannuksiin.

Opetusryhmien muodostamista koskevat säännökset ja määräykset vaihtelevat oppilaitosryhmittäin. Ne sisältävät määräyksiä opetusryhmien koosta sekä ryhmien yhdistämisestä ja jakamisesta eri oppiaineiden opetusta varten. Säännöksiin sisältyy mahdollisuus poiketa säädetystä tai määrätystä ryhmäkoosta, mikäli lääninhallitus erityisestä syystä myöntää ammatilliselle oppilaitokselle siihen luvan. Kallalalous-, meijeri-, merenkulku- ja teknillisten oppilaitosten osalta luvan myöntää kuitenkin ammattikasvatushallitus. Säännösten mukaan pienet opetusryhmät yleensä yhdistetään kaikille yhteisissä aineissa ja ammattiaineissa. Lisäksi opetusryhmät voidaan tilapäisesti yhdistää säädettyä tai määrättyä suuremmaksi ryhmäksi. Opetusryhmän jakamista koskevat säännökset koskevat työn tai käytännön opetusta, harjoitustöitä, kielen opetusta sekä eräitä erityistapauksia. Nykyiset opetusryhmien muodostamista koskevat säännökset ja määräykset ovat varsin monimutkaisia, tarpeettoman yksityiskohtaisia ja osin tulkinnallisiakin.

Ammatillisten oppilaitosten luokan tai opetusryhmän nykyisten säännösten ja määräysten mukainen koko käy ilmi taulukosta 1.

Taulukko 1. Ammatillisten oppilaitosten luokan tai opetusryhmän koko nykyisten säännösten ja määräysten mukaan

Oppilaitosmuoto	Luokan tai opetusryhmän koko
Ammattioppilaitokset	10—36 (16—18) ¹⁾
Hotelli- ja ravintolaoppilaitokset ..	väh. 8 (16—18) ¹⁾
Kauppaoppilaitokset	16—36
Koti- ja laitostalousoppilaitokset ..	12—34
Kuvataideoppilaitokset	8—15
Käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset	8—32
Maatalousalan oppilaitokset	12—34
Merenkulkuoppilaitokset	väh. 8 (16—18) ¹⁾
Metsä- ja puutalousoppilaitokset ..	12—32
Sosiaalialan oppilaitokset	väh. 15
Teknilliset oppilaitokset	12—36 (25—32) ¹⁾
Terveydenhuolto-oppilaitokset	väh. 15

¹⁾ Määräysten mukainen opetusryhmien 'peruskoko' tai 'pääsääntöinen ryhmäkokoo' merkitty sulkeisiin.

Eräistä poikkeuksista ammatillisten oppilaitosten opetusryhmien muodostamista koskeviin perusteisiin annetun asetuksen (396/88) nojalla ammatilliset oppilaitokset ovat voineet poiketa opetusryhmien muodostamista koskevista säännöksistä lukuvuosina 1988—89 ja 1989—90. Säännöksistä poikkeamisen edellytyksenä on ollut, että opetustuntien kokonaismäärä ei ylitä sitä tuntimäärää, joka saataisiin, mikäli opetusryhmiä muodostettaessa noudatettaisiin muutoin voimassa olevia säännöksiä. Asetuksen tarkoituksena on ollut antaa ammatillisille oppilaitoksille mahdollisuus soveltaa tuntikehysjärjestelmän mukaista ryhmien muodostamisen menettelyä vapaaehtoisuuteen pohjautuen.

Ammatillisten oppilaitosten opetussuunnitelmat laaditaan kaksivaiheisesti. Ammattikasvatusthallitus laatii ammatillisen peruskoulutuksen valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet. Niiden rajoissa oppilaitoksen johtokunta päättää opettajakuntaa kuultuaan oppilaitoskohtaisesta opetussuunnitelmasta. Opetussuunnitelmissa määritellään koulutustavoitteet, lukusuunnitelma sekä muun muassa teorian ja työn tai käytännön opetuksen ja eri aineiden oppimäärät. Opetussuunnitelmien op-

piainejako on käytännössä nykyisten ryhmäjakojen ja niitä koskevien säännösten ja määräysten perustana. Opetustuntien määrä perustuu opetussuunnitelmassa eri oppiaineille varattuihin tuntimääriin.

Ammatillisten oppilaitosten opetussuunnitelmien mukaiset opetustuntien määrät vuonna 1988 käyvät ilmi taulukosta 2.

1.1.2. Opetuskieli

Ammatillisten oppilaitosten opetuskielestä säädetään ammatillisista oppilaitoksista annetun lain 17 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan ammatillisen oppilaitoksen opetuskieli on suomi tai ruotsi. Saamelaitosten kotiseutualueella opetusta voidaan kuitenkin antaa saamen kielellä. Saamelaisten kotiseutualue käsittää saamelaisvaltuuskunnasta annetun asetuksen (824/73) mukaan Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueet sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevan Lapin paliskunnan alueen. Pykälän 2 momentin mukaan toisen kotimaisen kielen ja vieraan kielen opetuksessa saadaan käyttää tätä kieltä opetuskielenä. Muuta kuin oppilaitoksen opetuskieltä saadaan tilapäisesti käyttää muunkin aineen opetukseen.

Taulukko 2. Ammatillisten oppilaitosten opetussuunnitelmien mukaiset opetustuntien määrät vuonna 1988

Oppilaitosmuoto	Opetustuntia lukuvuodessa	Opetustuntia viikossa
Ammattioppilaitokset	1 444	38
Hotelli- ja ravintolaoppilaitokset	1 444	38
Kauppaoppilaitokset	1 216	32
Koti- ja laitostalousoppilaitokset	1 444	38
Käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset	1 444	38
Maatalousalan oppilaitokset	1026—1292	37—38
Merenkuluoppilaitokset		
— yleisjakso ja kouluaste ..	1 444	38
— opistoaste ja ammatillinen korkea-aste	1 258	37
Metsä- ja puutalousoppilaitokset		
— metsätalous	1 444	38
— puutalous: opistoaste ja ammatillinen korkea-aste	1 216	36
Sosiaalialan oppilaitokset ..	1 330	35
Teknilliset oppilaitokset ...	1 024	32
Terveystieteiden oppilaitokset	1 330	35

1.2. Käytäntö

1.2.1. Tuntikehys

Ammatillisten oppilaitosten luokkien tai opetusryhmien keskikoko vaihtelee oppilaitosmuodoittain. Lisäksi luokkakoko vaihtelee muun muassa koulutusasteen, linjan, opetuskielen ja oppilaitoksen sijainnin mukaan. Luokan tai opetusryhmän keskikoko oli keskimäärin 17 opiskelijaa vuonna 1988. Opiskelijamääriltään suurimmat luokat olivat kauppaoppilaitoksissa ja teknillisissä oppilaitoksissa, pienimmät vammaisten ja invalidien ammatillisissa oppilaitoksissa, käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksissa sekä merenkuluoppilaitoksissa.

Ammatillisista peruskoulutusta antavien oppilaitosten opiskelijamäärät, opetusryhmien tai luokkien määrät sekä opetusryhmien tai luokkien keskikoot vuonna 1988 oppilaitosmuodoittain käyvät ilmi taulukosta 3.

Ammatillisista peruskoulutusta antavien oppilaitosten luokille tai opetusryhmille on viime vuosina myönnetty vuosittain 450—650 poikkeusluvaa. Poikkeusluvalla toimineita opetus-

Taulukko 3. Ammatillista peruskoulutusta antavien oppilaitosten opiskelijamäärä ja opetusryhmien tai luokkien määrä sekä opetusryhmien tai luokkien keskikoko vuonna 1988 oppilaitosmuodoittain

Oppilaitosmuoto	Opiskelijamäärä	Luokkia tai opetusryhmiä	Luokan keskikoko
Ammattioppilaitokset	44 043	3 378	13.0
Hotelli- ja ravintolaoppilaitokset	2 529	160	15.8
Kauppaoppilaitokset	30 874	1 093	28.3
Koti- ja laitostalousoppilaitokset	5 021	306	16.4
Käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset	4 814	486	9.9
Maatalousalan oppilaitokset	5 684	329	17.3
Merenkuluoppilaitokset	497	43	11.6
Metsä- ja puutalousoppilaitokset	2 476	183	13.3
Sosiaalialan oppilaitokset	3 182	173	18.4
Teknilliset oppilaitokset	17 506	721	24.3
Terveystieteiden oppilaitokset	15 972	855	18.7
Vammaisten ja invalidien ammatilliset oppilaitokset	1 881	191	9.8
Yhteensä	134 476	7 918	17.0

ryhmiä oli lukuvuonna 1988—89 yhteensä 645, joista 583 suomenkielisissä ja 62 ruotsinkielisissä oppilaitoksissa. Kaikkiaan noin 9 % ammatillisen peruskoulutuksen opetusryhmistä tai luokista toimi poikkeusluvalla lukuvuonna 1988—89. Eniten poikkeuslupia on viime vuosina myönnetty ammattioppilaitoksille: noin 350—470 poikkeuslupaa vuodessa. Suhteelli-

sesti eniten poikkeuslupia on myönnetty maatalousoppilaitoksille sekä metsä- ja puutalousoppilaitoksille, joissa noin 20 % kaikista opetusryhmistä tai luokista toimii poikkeusluvalla.

Yhteenvedo poikkeusluvalla aloittaneiden tai jatkavien ammatillisten oppilaitosten luokkien tai opetusryhmien määrästä esitetään taulukossa 4.

Eräistä poikkeuksista ammatillisten oppilaitosten opetusryhmien muodostamista koskeviin perusteisiin annetun asetuksen antamaa mahdollisuutta poiketa opetusryhmien muodostamista koskevista säännöksistä sovelsi yhteensä 118 ammatillista oppilaitosta lukuvuonna 1988—89, muun muassa noin puolet ammattioppilaitoksista, kauppaoppilaitoksista ja sosiaalialan oppilaitoksista.

Ammatillista peruskoulutusta antavissa oppilaitoksissa annettiin opetusta yhteensä noin 11,7 miljoonaa tuntia eli vajaat 300 000 vuosi- viikkotuntia vuonna 1988. Opetustuntien määrä vaihtelee oppilaitosmuodoittain oppilaitosten koulutustehtävien mukaan. Eniten opetustunteja käytettiin opiskelijamäärältään suurissa oppilaitosmuodoissa: ammattioppilaitoksissa, kauppaoppilaitoksissa, teknillisissä oppilaitoksissa ja terveydenhuolto-oppilaitoksissa.

Ammatillisissa oppilaitoksissa käytettiin opetukseen luokkaa tai opetusryhmää kohti keskimäärin 40 tuntia viikossa vuonna 1988. Kun luokan tai opetusryhmän keskikoko oli 17 opiskelijaa, käytettiin opetukseen kutakin opiskelijaa kohti keskimäärin 2,4 tuntia viikossa vuonna 1988. Myös luokkaa tai opetusryhmää

Taulukko 4. Poikkeusluvalla aloittaneiden tai jatkavien ammatillisten oppilaitosten luokkien tai opetusryhmien määrät ja suhteelliset osuudet kaikista luokista tai opetusryhmistä lukuvuonna 1988—89

Oppilaitosmuoto	Poikkeusluvalla toimivat luokat			
	alkavia luokkia	jatkavia luokkia	yht.	% luokista
Ammattioppilaitokset	92	295	387	12
Hotelli- ja ravintolaoppilaitokset	—	—	—	—
Kauppaoppilaitokset	9	10	19	2
Koti- ja laitostalousoppilaitokset	14	30	44	14
Käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset	7	48	55	12
Maatalousalan oppilaitokset	24	38	62	22
Merenkuluoppilaitokset	—	—	—	—
Metsä- ja puutalousoppilaitokset	16	17	33	20
Sosiaalialan oppilaitokset	4	5	9	5
Teknilliset oppilaitokset	—	—	—	—
Terveystieteiden oppilaitokset	17	19	36	5
Yhteensä	183	462	645	9

ja opiskelijaa kohti lasketut opetustuntien määrät vaihtelevat varsin huomattavasti oppilaitosmuodoittain. Suhteellisesti eniten opetustunteja tarvitaan nykyisin metsä- ja puutalousoppilaitoksissa, vammaisten ja invalidien oppilaitoksissa sekä merenkulkuoppilaitoksissa. Suhteellisesti vähiten opetustunteja tarvitaan

niissä oppilaitosmuodoissa, joissa opetusryhmien keskikoko on suuri.

Yhteenveto oppilaitosten opetustuntien kokonaismäärästä sekä keskimääräisestä luokkaa ja opiskelijaa kohti lasketusta viikkotuntien määrästä esitetään taulukossa 5.

Taulukko 5. Ammatillista peruskoulutusta antavien oppilaitosten opetustuntien kokonaismäärä sekä opetustuntien määrä viikkotunteina opiskelijaa ja opetusryhmää tai luokkaa kohti vuonna 1988

Oppilaitosmuoto	Opetustuntien kokonaismäärä	Opetustuntien määrä viikkotunteina	
		luokkaa kohti	opiskelijaa kohti
Ammattioppilaitokset	4 930 402	38.4	2.9
Hotelli- ja ravintolaoppilaitokset	251 888	41.4	2.6
Kauppaoppilaitokset	1 734 281	41.8	1.5
Koti- ja laitostalousoppilaitokset	489 632	42.2	2.6
Käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset	605 664	32.8	3.3
Maatalousalan oppilaitokset	575 860	54.7	3.2
Merenkulkuoppilaitokset	74 281	45.5	3.9
Metsä- ja puutalousoppilaitokset	339 383	57.2	4.3
Sosiaalialan oppilaitokset	228 153	34.7	1.9
Teknilliset oppilaitokset	899 831	39.0	1.6
Terveydenhuolto-oppilaitokset	1 261 201	38.8	2.1
Vammaisten ja invalidien ammatilliset oppilaitokset	292 223	40.3	4.1
Yhteensä	11 682 799	40.0	2.4

1.2.2. Opetuskieli

Ammatillisista oppilaitoksista annetussa laissa tarkoitettuja ammatillisia oppilaitoksia oli lukuvuonna 1988—89 yhteensä 544, joista suomenkielisiä 493, ruotsinkielisiä 44 ja kaksikielisiä 7. Kaksikielisistä oppilaitoksista viisi oli kauppaoppilaitoksia sekä yksi hotelli- ja ravintolaoppilaitos ja yksi maatalousalan oppilaitos. Lisäksi ruotsinkielistä opetusta annettiin kahdessa suomenkielisessä terveydenhuoltooppilaitoksessa. Saamenkielistä opetusta annettiin Saamelaisalueen ammatillisessa koulutuskeskuksessa.

Ammatillisissa oppilaitoksissa annetaan tällä hetkellä varsin vähän vieraskielistä opetusta. Oppilaitoksissa on kuitenkin suunnitelmia vieraskielisen, lähinnä englanninkielisen opetuksen aloittamisesta.

2. Ehdotetut muutokset

2.1. Tuntikehys

Tuntikehyksellä tarkoitetaan laskennallisin perustein määrättyä opetustuntien enimmäis-

määrää, jonka rajoissa oppilaitos päättää opetusjärjestelyistään ja opetusryhmiensä muodostamisesta koulutustehtäviensä ja toimintaolosuhteidensa mukaisesti. Opetustuntien enimmäismäärä on opetuksen järjestämisen kannalta ohjeellinen. Käytännön opetustyössä se voidaan ylittää tai alittaa. Koulutuskustannusten kannalta tuntikehys on tarkoitettu sitovaksi, jotta sen perusteella voitaisiin tarvittaessa määrätä ammatillisten oppilaitosten käyttökustannusten valtionosuudet ja -avustukset sekä opiskelijoiden kotikuntien maksuosuudet ja korvaukset.

Ammatillisten oppilaitosten tuntikehysjärjestelmän tavoitteena on oppilaitosten pedagogisen toiminnan kehittäminen, hallinnon kehittäminen, voimavarojen käytön tehostaminen sekä taloushallinnon kehittäminen. Tuntikehysjärjestelmä siirtäisi opetusjärjestelyjä koskevaa päätösvaltaa oppilaitostasolle ja edistäisi näin osaltaan oppilaitosten pedagogisen päätöksenteon laajentamista. Järjestelmä antaisi mahdollisuuden yksinkertaistaa voimavarojen säätelyä ja niiden käytön valvontaa. Samalla se vapauttaisi keskushallinnon voimavaroja toiminnan kehittämiseen ja edistäisi oppilaitosten sisäisen toiminnan kehittämistä. Tuntikehys-

järjestelmä tehostaisi todennäköisesti myös voimavarojen käyttöä, koska tuntikehystä käytettäessä voitaisiin nykyistä tehokkaammin ja monipuolisemmin ottaa huomioon oppilaitoskohtaiset erityistarpeet, opettajien erityistaidot ja oppilaitoksen tilojen antamat mahdollisuudet.

Tuntikehysjärjestelmä antaisi mahdollisuuden taloushallinnon kehittämiseen talousarvion suunnittelun, valtionosuuksien ja -avustusten laskemisen ja maksatuksen sekä kustannusten seurannan ja valvonnan osalta ja sopisi näin ollen hyvin yhteen suunnitteilla olevien laskennallisten valtionapujärjestelmien uudistamista koskevien hankkeiden kanssa. Opettajien palkoista aiheutuvia käyttökustannuksia koskevat valtionosuuden ja -avustuksen määräytymisen laskennalliset perusteet on kuitenkin tarkoitus ottaa käyttöön vasta tuntikehysjärjestelmään siirtymisen jälkeen aikaisintaan vuonna 1991. Opettajien palkkausmenojen laskennallisten valtionapuperusteiden määrittelyä muun muassa tuntikehysjärjestelmän pohjalta selvitetään valtionosuusjärjestelmän kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Ehdotettu tuntikehysjärjestelmä säätelisi tässä vaiheessa vain nuorison ammatillisen peruskoulutuksen opetustuntien sekä oppilaanohjaukseen, tukiopetukseen ja erityisopetukseen tarkoitettujen voimavarojen määrää. Ehdotettu tuntikehysjärjestelmä ei säätelisi opettajien luokan ulkopuolista työtä, vaan opettajien muu työ jäisi tuntikehyksen ulkopuolelle ja otettaisiin huomioon opettajien opetusvelvollisuutta laskettaessa tai opettajien palkkauksessa siten kuin opettajien palvelussuhteiden ehtoissa asiasta on erikseen sovittu. Myöhemmässä vaiheessa tuntikehystä voitane laajentaa siten, että se koskee kaikkea opettajien työtä. Parhaillaan selvitetään myös peruskoulun ja lukioiden tuntikehyksen laajentamista.

Ammatillisen aikuiskoulutuksen opetusjärjestelyt poikkeavat yleensä nuorison ammatillisen peruskoulutuksen järjestelyistä. Aikuiskoulutuksen kehittämisessä korostuu koulutusjärjestelyjen monimuotoisuus sekä aikuisopiskelijan aikaisempien opintojen ja työkokemuksen joustava ja yksilöllinen huomioon ottaminen. Aikuiskoulutuksen opetus-, hallinto- ja rahoitusjärjestelyjä kehitetään valtioneuvoston tekemän periaatepäätöksen mukaisesti nykyistä joustavammiksi siten, että koulutuksen kysyntä ohjaisi myös rahoitusta. Näistä seikoista johtuen ammatillisessa aikuiskoulutuksessa ei

ole tässä vaiheessa perusteltua siirtyä tuntikehysjärjestelmään. Tästä syystä ehdotetaan, että nykyisiä opetusryhmien muodostamista koskevia säännöksiä sovellettaisiin edelleen aikuis-koulutukseen.

Ammatillisten oppilaitosten opetustuntien tarve ja nykyinen määrä vaihtelee huomattavasti oppilaitosmuodoittain. Erilaiset koulutus-tehtävät vaativat toisistaan poikkeavia opetusjärjestelyjä, erilaisia opetusryhmiä ja myös erilaisen määrän opetustunteja. Tämän vuoksi ei voida esittää yhtä, kaikkien alojen ammatilliseen koulutukseen soveltuvaa tuntikehyksen laskentakaavaa, jolla eri alojen opetus voitaisiin mielekkäästi ja taloudellisesti järjestää, vaan tuntikehyksen laskentaperusteet tulee määritellä oppilaitosmuodoittain. Ammatillisten oppilaitosten opetussuunnitelmien jatkuvan uudistumisen vuoksi on erityisen perusteltua, että tuntikehystä voidaan joustavasti muuttaa, jos yhteiskunnan ja työelämän kehitys edellyttää opetussuunnitelmien muuttamista. Näistä syistä esityksessä ehdotetaan, että opetustuntien enimmäismäärästä säädettäisiin asetuksella, jolloin tuntikehyksen laskentaperusteet voitaisiin yksinkertaisesti säätää oppilaitosmuodoittain annetuissa asetuksissa ja niitä voitaisiin tarvittaessa joustavasti muuttaa.

Ammatillisten oppilaitosten opetustuntien nykyiset määrät perustuvat pääosin oppilaitosten koulutustehtäviin ja opiskelijamäärään. Näiden lisäksi oppilaitosten opetustuntien tarpeeseen vaikuttavat eräät oppilaitoskohtaisesti vuosittain vaihtelevat tekijät, kuten erityisopetusta tarvitsevien opiskelijoiden määrä, vieraiden kielten opetukseen osallistuvien opiskelijoiden määrä sekä opetuksen järjestäminen valtakunnallisesti harvinaisilla, muita enemmän opetustunteja edellyttävillä opintolinjoilla.

Esityksessä ehdotetaan, että tuntikehys laskettaisiin oppilaitoksen koulutustehtävän, opiskelijamäärän ja muiden asetuksella tarkemmin säädettävien tekijöiden perusteella.

Ammatillisen oppilaitoksen koulutustehtävä on tarkoitus ottaa huomioon siten, että tuntikehyksen laajuus määritellään oppilaitosmuodoittain asetuksella ja että tuntikehystä laskettaessa otetaan huomioon oppilaitoksen linjajako, joka perustuu valtioneuvoston myöntämässä ylläpitämisluvassa määriteltyyn koulutustehtävään. Koska yhteiskunta- ja koulutuspoliittisesti on erityisen perusteltua ottaa huomioon erityisopetuksen, vieraiden kielten ope-

tuksen ja erityisten koulutustehtävien asettamat tarpeet, esityksessä ehdotetaan, että tuntekehystä laskettaessa voitaisiin koulutustehtävien ja opiskelijamäärien lisäksi ottaa huomioon myös muita, asetuksella säädettäviä tekijöitä. Lisäksi asetuksella on tarkoitus säätää vähimmäistuntimäärästä, joka on kaikissa tapauksissa oppilaitoksen käytettävissä ja jolla turvataan erityisesti opiskelijamäärältään pienten oppilaitosten opetuksen järjestäminen niissä erikoistapauksissa, joissa opiskelijamäärä esimerkiksi keskeyttämisten takia laskee hyvin pieneksi.

Ammatillisista oppilaitoksista annetun lain 7 §:n mukaisesti oppilaitoksen johtokunta vastaa oppilaitoksen toiminnasta ja sen toimivaltaan kuuluu oppilaitoksen opetuksen ja muun toiminnan edistämistä ja valvontaa, hallintoa ja muita tehtäviä sen mukaan kuin asetuksella säädetään ja johtosäännössä määrätään. Tämän mukaisesti esityksessä ehdotetaan, että ammatillisen oppilaitoksen opetusryhmien muodostamisen perusteista päättäisi oppilaitoksen johtokunta sen mukaan kuin asetuksella säädetään ja sen nojalla tarvittaessa johtosäännössä määrätään. Säännös merkitsee tuntekehysten käyttöä ja opetusryhmien muodostamista koskevan päätöksenteon siirtämistä oppilaitostasolle. Opettajakunnan osallistuminen opetusryhmien muodostamista koskevaan päätöksentekoon on tarkoitus turvata asetuksen säännöksillä.

Edellä esitetyn perusteella ehdotetaan, että ammatillisissa oppilaitoksissa siirryttäisiin tuntekehysjärjestelmään. Ammatillisessa aikuis- koulutuksessa sovellettaisiin kuitenkin edelleen aikaisempia opetusryhmien muodostamista koskevia säännöksiä ja määräyksiä.

2.2. Opetuskieli

Koulutuksen kansainvälistämisen yhtenä tavoitteena on, että suomalaisilla ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilla ja opettajilla olisi nykyistä paremmat mahdollisuudet osallistua kansainväliseen opiskelija- ja opettajavaihtoon. Koska suuri osa kansainvälisestä opiskelija- ja opettajavaihdosta järjestetään vastaavuusperiaatteella, tulisi Suomessa vastaavasti olla tarjolla sellaista koulutusta, johon ulkomaiset opiskelijat voivat osallistua. Tämä edellyttää muun ohella sitä, että suomalaisissa

ammatillisissa oppilaitoksissa voitaisiin tarvittaessa laajemmin kuin tilapäisesti järjestää opetusta myös muilla kuin kotimaisilla kielillä. Vieraskielisen koulutustarjonnan lisääminen parantaisi samalla Suomessa asuvien tai Suomeen muuttavien ulkomaalaisten opiskelumahdollisuuksia sekä edistäisi osaltaan myös suomalaisten opettajien ja opiskelijoiden kielitaitoa ja valmiuksia kansainväliseen kanssakäymiseen.

Edellä esitetyn perusteella ehdotetaan, että ammatillisista oppilaitoksista annetun lain 17 §:n 2 momenttia muutettaisiin siten, että muuta kuin oppilaitoksen opetuskieltä saataisiin tarvittaessa käyttää muussakin kuin kyseisen kielen opetuksessa.

3. Asian valmistelu

3.1. Valmisteluelimet

Ammatillisten oppilaitosten siirtyminen tuntekehysjärjestelmään oli esillä jo valmisteltaessa ammatillisista oppilaitoksista annettua lakia. Lakia koskevan hallituksen esityksen (hall. es. 15/1986 vp.) yksityiskohtaisten perustelujen mukaan opetusryhmäkoot oli tarkoitus säilyttää lain voimaantuloa edeltäneiden säännösten tai määräysten mukaisina siihen saakka, kun säännökset saadaan uudistetuiksi tuntekehysjärjestelmän pohjalta.

Opetusministeriö asetti 4 päivänä maaliskuuta 1986 ammatillisten oppilaitosten tuntekehysryhmän. Työryhmän tehtävänä oli selvittää ammatillisten oppilaitosten opetusryhmien ja opetustuntien nykyiset määräytymisperusteet, seurata ammatillisten oppilaitosten tuntekehyskokeiluja sekä laatia ehdotukset ammatillisten oppilaitosten tuntekehysjärjestelmäksi tarvittavine säännöksineen. Työryhmässä olivat edustettuina opetusministeriön lisäksi valtiovarainministeriö, ammattikasvatushallitus, lääninhallitukset sekä kuntien keskusjärjestöt ja opettajajärjestöt. Työryhmä käytti apunaan oppilaitosmuodoittain asetettuja jaostoja, jotka selvittivät opetustuntien määrään vaikuttavia alakohtaisia tekijöitä ja tekivät omia ehdotuksiaan tuntekehysten laskemisesta. Työryhmä jätti muistionsa opetusministeriölle 15 päivänä kesäkuuta 1989 (opetusministeriön työryhmien muistioita 1989:34).

Työryhmän esitys ammatillisten oppilaitosten tuntekehysjärjestelmästä perustui ammatil-

listen oppilaitosten koulutustehtävien ja niiden alakohtaisten eroavuuksien huomioon ottamiseen. Esityksen mukaan ammatillisista oppilaitoksista annetun lain nojalla säädetyt opetusryhmien muodostamista koskevat säännökset korvattaisiin lain nojalla annettavilla tuntikehystä koskevilla asetuksen säännöksillä. Lisäksi esityksen mukaan opetusministeriöllä olisi mahdollisuus erityisen koulutustehtävän perusteella päättää tuntikehysten muuttamisesta.

Esitys opetuskieltä koskevan säännöksen muuttamisesta on valmisteltu opetusministeriössä virkatyönä.

3.2. Kokeilut

Eduskunnan sivistysvaliokunta esitti mietinnössään (n:o 9 1986 vp.) hallituksen esityksen johdosta laiksi ammatillisista oppilaitoksista ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi, että opetusryhmien muodostamisen perusteita koskevan säädöksen nojalla tuntikehysjärjestelmä voidaan ottaa käyttöön, jos järjestelmän kokeilusta saatavat kokemukset ovat myönteisiä.

Tuntikehysjärjestelmää on kokeiltu kolmessa kauppaoppilaitoksessa vuosina 1984—87 sekä kuudessa ammattioppilaitoksessa vuosina 1986—89. Tuntikehyskokeilut ovat painottuneet oppilaitosten pedagogisen toiminnan kehittämiseen ja tehostamiseen. Kokeilujen tavoitteena on ollut selvittää, miten tuntikehysjärjestelmän avulla voidaan edistää oppilaitosten opetus- ja kasvatustyön suunnittelua, lisätä oppilaitosten päätösvaltaa hallinnollisissa ja pedagogisissa asioissa, tukea opetussuunnitelmien tavoitteiden saavuttamista ja kehittää kurssimuotoiseen opiskeluun soveltuvia opetusjärjestelyjä. Kokeiluissa ei ole erikseen selvitetty vaihtoehtoisia tuntikehysten laskentatapoja.

Tuntikehysjärjestelmän vaikutuksia oppilaitosten toimintaan on kokeiluoppilaitoksissa yleensä pidetty myönteisinä. Opettajien osuus oppilaitoksen pedagogisen toiminnan suunnittelusta on kasvanut. Koko opettajakunta on osallistunut suunnitteluun ja päätöksentekoon yleensä sujunut kitkatta. Myös opettajien yhteistyö on kehittynyt myönteisesti. Kokeiluissa on saavutettu hyviä tuloksia muun muassa joustavien opetusjärjestelyjen muodossa.

3.3. Lausunnonantajat

Ammatillisten oppilaitosten tuntikehystöryhmän muistiosta pyydettiin 23 lausuntoa. Lausunto pyydettiin muun muassa valtiovarainministeriöltä, ammattikasvatushallitukselta, lääninhallituksilta, kuntien keskusjärjestöiltä ja opettajajärjestöiltä.

Lausunnoissa pidettiin yleisesti tuntikehysjärjestelmän käyttöönottoa ammatillisissa oppilaitoksissa perusteltuna, useissa myös kiireellisenä. Tuntikehysten rajauksista, laskentavasta sekä sen laajuudesta esitettiin lausunnoissa toisistaan poikkeavia käsityksiä.

Asian valmistelua on jatkettu virkamiestyönä työryhmän ehdotuksen ja saatujen lausuntojen pohjalta. Opetusministeriö on lisäksi kerännyt tuntikehysten valmistelua varten ammatillisilta oppilaitoksilta tiedot nuorison ammatillisen peruskoulutuksen opetustuntien määristä syyslukukaudelta 1989.

Lisäksi asia on käsitelty kouluasiainneuvostossa.

4. Esityksen organisatoriset vaikutukset

Esitys merkitsisi päätösvallan siirtoa ammatillisille oppilaitoksille opetusryhmien muodostamista ja muita vastaavia opetusjärjestelyjä koskevista asioista. Tämä antaisi uusia mahdollisuuksia kehittää oppilaitosten sisäistä toimintaa ja päätöksentekoa. Esityksellä ei kuitenkaan tässä vaiheessa ole välittömiä vaikutuksia henkilöstön määriin hallinnon eri tasoilla. Mikäli valtionapujärjestelmää uudistetaan nykyistä laskennallisemmaksi, valtionapujen käsittelyyn osallistuvan henkilöstön määrä todennäköisesti vähenee.

5. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Esityksen valmistelussa on lähdetty siitä, että tuntikehysjärjestelmään siirtyminen toteutetaan nykyisten opetusryhmien muodostamista koskevien säännösten ja määräysten mukaisen opetustuntien kokonaismäärän rajoissa ilman lisäkustannuksia.

Opetustuntien määrä on tuntikehysjärjestelmässä ratkaisevasti riippuvainen opiskelijamäärästä. Tämän vuoksi esityksen lopulliset

taloudelliset vaikutukset riippuvat myös opiskelijamäärän kehityksestä. Kun opiskelijamäärä kasvaa, kasvaa myös opetustuntien ja niistä aiheutuvien kustannusten määrä. Jos opiskelijamäärä pienenee, pienentyy myös opetustuntien ja niistä aiheutuvien kustannusten määrä.

Tuntikehysjärjestelmästä aiheutuvien kustannusvaikutusten laskemista vaikeuttaa lisäksi se, että samanaikaisesti tuntikehysjärjestelmään siirtymisen kanssa on tarkoitus toteuttaa eräitä muita opetustuntien määrään vaikuttavia uudistuksia, jotka eivät ole riippuvaisia tuntikehysjärjestelmän käyttöönotosta. Opiskelijoiden pakollisten viikkotuntien määrän vähentäminen nykyisestä 38 viikkotunnista 35 viikkotuntiin vähentää opetustuntien tarvetta eräissä oppilaitosmuodoissa. Keskiasteen koulunuudistuksen mukaisten uusien opetussuunnitelmien käyttöönotto puolestaan lisää opetustuntien tarvetta eräissä oppilaitosmuodoissa.

Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden pakollisten viikkotuntien määrä on tarkoitus valtion 1990 tulo- ja menoarvioesityksen perustelujen mukaan laskea enintään 35 viikkotuntiin 1 päivästä elokuuta 1990. Opiskelijoiden työviikon lyhentäminen koskee ammattioppilaitoksia, hotelli- ja ravintolaoppilaitoksia, koti- ja laitostalousoppilaitoksia ja käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksia sekä maatalousalan oppilaitosten, merenkulkuoppilaitosten ja metsä- ja puutalousoppilaitosten yleisjaksojen ja koulun jälkeen opetusta, joissa opiskelijoiden pakollisten aineiden viikkotuntien määrä on nykyisin 38. Pakollisten opetustuntien määrän vähentäminen toteutetaan muuttamalla asianomaisia oppilaitosmuotoja koskevia asetuksia samanaikaisesti tuntikehysjärjestelmän käyttöönoton kanssa. Opiskelijoiden työviikon lyhentäminen vähentäisi pakollisten opetustuntien määrää yhteensä noin 13 600 vuosiviikkotunnilla eli noin 510 000 opetustunnilla vuodessa. Pakollisten opetustuntien määrän vähentämisen yhteydessä on kuitenkin varauduttava vapaaehtoisten aineiden, muun muassa vieraiden kielten opiskelun lisääntymiseen.

Tuntikehysjärjestelmää käyttöön otettaessa on varauduttu opetustuntien määrän kasvuun seuraavista syistä: Ensinnäkin tuntikehyksiin on tarkoitus sisällyttää oppilaanohjauksen ja tukiopetuksen voimavarat voimassa olevien määräysten mukaisina enimmäismäärinä. Toiseksi erityisopetuksen voimavaroja on tarpeen vähäisessä määrin lisätä. Kolmanneksi on tar-

koitus varata riittävästi mahdollisuuksia vapaaehtoisten aineiden opiskeluun opiskelijoiden pakollisten aineiden viikkotuntimäärän vähentämisessä edellä esitetyllä tavalla. Neljänneksi olisi välttämätöntä varata oppilaitosten käyttöön suunnittelu-aikaa, jonka avulla oppilaitoksen johtokunta voisi kulloisenkin tarpeen mukaan irrottaa yhden tai useamman opettajan opetuksen tai oppilaitoksen muun kehittämisen kannalta tarpeelliseen suunnittelutyöhön. Näistä syistä aiheutuva opetustuntimäärän kasvu on tarkoitus mitoitaa tuntikehyksistä asetuksilla säädettäessä likipitään samansuuruisiksi kuin edellä tarkoitettu työviikon lyhentymisestä aiheutuva tuntimäärien vähentyminen. Näin ollen tuntikehysjärjestelmään siirtyminen voidaan toteuttaa likimain nykyisten kustannusten rajoissa.

Keskiasteen koulunuudistuksen mukainen linjarakenne ja uudet opetussuunnitelmat on sosiaalialan oppilaitoksissa, teknillisissä oppilaitoksissa ja terveydenhuolto-oppilaitoksissa otettu käyttöön toistaiseksi vasta ensimmäisillä ja toisilla vuosiluokilla. Uudistettujen opetussuunnitelmien asteittainen käyttöönotto kaikilla vuosiluokilla lisää lähivuosina opetustuntien kokonaismäärää mainituissa oppilaitosmuodoissa kokonaan riippumatta tuntikehysjärjestelmän käyttöönotosta.

Opetuskieltä koskevalla esityksellä ei ole välittömiä kustannusvaikutuksia. Vieraskielisen opetuksen järjestäminen on kuitenkin todennäköisesti kalliimpaa kuin opetuksen antaminen kotimaisilla kielillä.

6. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Esityksen mukaan nuorison ammatillisen peruskoulutuksen opetustuntien enimmäismäärästä ja sen laskemisesta säädettäisiin oppilaitosmuodoittain annetuilla asetuksilla. Nykyisiä opetusryhmien muodostamista koskevia säännöksiä sovellettaisiin kuitenkin edelleen aikuis-koulutuksessa. Johtokuntien tehtäviä koskeviin asetusten säännöksiin lisättäisiin uutena tehtävänä opetusryhmien muodostamisen perusteista päättäminen. Samalla rehtorin tehtäviä koskeviin säännöksiin lisättäisiin kyseisten päätösten valmistelu opettajien kuulemisen jälkeen. Tuntikehysten laskemista koskevat teknisuonteiset määräykset annettaisiin oppilaitosmuodoittain opetusministeriön päätöksillä.

Oppilaitosmuodoittain annettavissa asetuksissa määriteltäisiin tuntikehys koskemaan nuorison ammatillisessa peruskoulutuksessa opetukseen, oppilaanohjaukseen ja tukiopeutukseen opetusviikossa käytettävien tuntien enimmäismäärää. Asetuksissa määriteltäisiin oppilaitosmuodoittain tuntikehysten laajuus, laskentatapa, pienten opetusryhmien ottaminen huomioon opetustuntien määrää laskettaessa sekä kielten opetukseen ja erityisopetukseen varattavat lisätunnit. Lisäksi asetuksissa annettaisiin opetusministeriölle valtuutus antaa tarvittaessa tarkempia ohjeita opetustuntien määrän laskemisesta sekä valtuutus tarvittaessa muuttaa opetustuntien määrän laskentaperusteita erityisen koulutustehtävän takia.

Opetusministeriön päätöksellä annettaisiin tuntikehysten laskemista varten ne yksityiskohtaiset teknisluonteiset ohjeet, joista ei ole tarkoituksenmukaista säätää asetuksella. Täl-

laisia ovat muun muassa laskennassa käytettyjen käsitteiden yksityiskohtainen määrittely eräissä erikoistapauksissa, työharjoittelun ja mahdollisen kesätyöjakson ottaminen huomioon tuntikehystä laskettaessa sekä tuntikehystä määrittelevien tilastollisten muuttujien laskenta-ajankohdat. Lisäksi opetusministeriön päätöksellä voitaisiin tarvittaessa muuttaa asetuksella säädettyjä opetustuntien määrän laskentaperusteita erityisen koulutustehtävän takia.

7. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä elokuuta 1990.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

L a k i

ammattillisista oppilaitoksista annetun lain 17 ja 21 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan ammatillisista oppilaitoksista 10 päivänä huhtikuuta 1987 annetun lain (487/87) 17 §:n 2 momentti ja 21 § näin kuuluviksi:

17 §

Opetuskieli

— — — — —
Toisen kotimaisen kielen ja vieraan kielen opetuksessa saadaan käyttää tätä kieltä opetuskielenä. Tarvittaessa saadaan muunkin aineen opetuksessa käyttää muuta kuin oppilaitoksen opetuskieltä.

21 §

Opetustuntien määrä ja opetusryhmät

Ammatillisen oppilaitoksen opetustuntien enimmäismäärästä säädetään asetuksella ja määrätään sen nojalla tarvittaessa opetusministeriön päätöksellä. Opetustuntien määrä laske-

taan oppilaitoksen koulutustehtävän, opiskelijamäärän ja muiden asetuksella tarkemmin säädettävien tekijöiden perusteella.

Ammatillisen oppilaitoksen opetusryhmien muodostamisen perusteista päättää oppilaitoksen johtokunta sen mukaan kuin asetuksella säädetään ja sen nojalla tarvittaessa johtosäännössä määrätään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 1990.

Aikuiskoulutuksena järjestetyssä ammatillisessa peruskoulutuksessa ja pitempiketoisessa lisäkoulutuksessa sovelletaan kuitenkin edelleen opetusryhmän muodostamista koskevia tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jollei asetuksella toisin säädetä.

Helsingissä 26 päivänä tammikuuta 1990

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Ministeri *Anna-Liisa Kasurinen*

Laki

ammattillisista oppilaitoksista annetun lain 17 ja 21 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan ammatillisista oppilaitoksista 10 päivänä huhtikuuta 1987 annetun lain (487/87) 17 §:n 2 momentti ja 21 § näin kuuluviksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 §

Opetuskieli

Toisen kotimaisen kielen ja vieraan kielen opetuksessa saadaan käyttää tätä kieltä opetuskielenä. *Tilapäisesti* saadaan muunkin aineen opetuksessa käyttää muuta kuin oppilaitoksen opetuskieltä.

21 §

Opetusryhmät

Ammatillisen oppilaitoksen opetusryhmien muodostamisen perusteista säädetään asetuksella ja määrätään tarvittaessa opetusministeriön päätöksellä.

Toisen kotimaisen kielen ja vieraan kielen opetuksessa saadaan käyttää tätä kieltä opetuskielenä. *Tarvittaessa* saadaan muunkin aineen opetuksessa käyttää muuta kuin oppilaitoksen opetuskieltä.

21 §

Opetustuntien määrä ja opetusryhmät

Ammatillisen oppilaitoksen opetustuntien enimmäismäärästä säädetään asetuksella ja määrätään sen nojalla tarvittaessa opetusministeriön päätöksellä. Opetustuntien määrä lasketaan oppilaitoksen koulutustehtävän, opiskelijamäärän ja muiden asetuksella tarkemmin säädettävien tekijöiden perusteella.

Ammatillisen oppilaitoksen opetusryhmien muodostamisen perusteista *päätää oppilaitoksen johtokunta sen mukaan kuin asetuksella säädetään ja sen nojalla tarvittaessa johtosäännössä määrätään.*

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 1990.

Aikuiskoulutuksena järjestetyssä ammatillisessa peruskoulutuksessa ja pitempikestoisessa lisäkoulutuksessa sovelletaan kuitenkin edelleen opetusryhmän muodostamista koskevia tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jollei asetuksella toisin säädetä.
